

Володимир Мільчев

## СЕРБСЬКІ ГРАНИЧАРИ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ У 1709–1734 РОКАХ, ЯК АЛЬТЕРНАТИВА ЗАПОРОЗЬКОМУ КОЗАЦТВУ

Ведучи розмову про зв'язки сербського народу із Російською державою впродовж XVIII ст., ми не повинні забувати, що реально ці стосунки були стосунками сербсько-українськими, оскільки переважна більшість сербських переселенців до російської держави осідала саме на Україні, сербське духовенство контактувало переважно із київськими монастирями... Тобто, взаємини ці лежали немовби у потрібному вимірі: на рівні державному, ми можемо розглядати їх як стосунки сербсько-російські, на рівні побутовому, реальному, як, головним чином, сербсько-українські. Сербсько-українські взаємини мали сталу та давню традицію. Особливою активізацією вони відзначилися протягом XVII–XVIII століть [29, с. 67-86]. Якщо ж казати про стале та масове оселення сербів у південних регіонах тогочасної України, за ініціативою та сприянням російського уряду, то ми можемо віднести його до років життя та діяльності Петра I. Відзначимо, що впродовж всього правління цього монарха російська держава опікувалася інтересами сербів як у Османській, так і у Австрійській імперіях. Одним із пріоритетних питань “сербського” напрямку у російській дипломатії була підтримка зв'язків із православним населенням Банату, Бачки, Славонії, Срему та Трансильванії та захист його інтересів перед урядом Відню [4, арк. 1-4]. Наявність у згаданих регіонах великої кількості змільтаризованої людності – граничар, окреслила й притаману всьому XVIII ст. тенденцію до вступу значних мас сербів-військовослужбовців на російську службу.

Зокрема, вважаючи за корисне завести легку кінноту, цар Петро наказом від 20 квітня 1707 р. доручив офіцерові, на ім'я Апостол Кічич, набрати 300 чоловік до гусарської команди, при 8 офіцерах з сербів та волохів. Люди ці увійшли до так званої “Волоської хоругви” [25, с. 547]. Незважаючи на свою назву – “Волоська”, ця гусарська команда не була суто моноетнічним формуванням і включала до своїх лав і представників інших балканських етносів, зокрема сербів, про що свідчить, хоч би, ім'я та прізвище її полкового командира. Впродовж 1708 р. до цієї військової команди заступила значна кількість військовослужбовців-сербів. Велися переговори про приїзд до російської держави нових груп сербів з Австрії та з Чорногорії [5, арк. 1-3]. Створення подібних легкокінних загонів швидко стало необхідним для Росії як повітря.

Ситуація у південноукраїнському регіоні, починаючи з 1709 р. була надзвичайно складною: антиросійський виступ запорожців під проводом Костя Гордієнка та їх подальший перехід під протекцію Туреччини поставили російське командування перед неприємним, але болюче реальним фактом – відсутністю на південних кордонах України сили, за допомоги якої можна було б забезпечити збереження державних інтересів у регіоні. За планами Петра I, такою силою мало стати православне, насамперед сербське, населення Балканського півострова.

Під час російсько-турецької війни 1710–1711 рр., більш відомої у історіографії під назвою Прутського походу, Петро I розіслав на Балкани емісарів із закликами підіймати повстання проти турок та заступати у російську службу [24, с. 47]. Число гусар збільшилося та налічувало у 1711 р. 6 полків та 3 хоругви. Після невдалої Прутської кампанії їх було частково розпущено, а офіцерів та рядових оселено на Україні, на території слобідських козацьких полків [7, арк. 5].

У складі російського війська залишилося лише 3 п'ятисотенні гусарські команди, які було використано у війні зі Швецією та розформовано у 1721 р. [25, с. 548-549].

Серед офіцерів цих хоругв, у 1715 р. вперше згадано людину, якій судилося стати першим командиром та організатором Сербського гусарського полку – капітана Івана Албанеза: разом з

іншими сербськими офіцерами його на початку 1715 р. було відряджено до Новгороду, ближче до театру бойових дій, до місць дислокації гусарських команд [6, арк. 65].

Нейштадтський мирний договір, котрий вивів Росію у розряд держав загальноєвропейської значущості, з іншого боку, надав Петру можливість повернутися до більш активного розв'язання проблеми виходу до південних морів, що настільки яскраво проявилось у Перському поході 1722 р. Терміново було потрібно нарощувати кількість військовосухопутних сил у південному регіоні. Ідею створення легкокінних гусарських полків було реанімовано: 7 січня 1723 р. було опубліковано іменний наказ, оголошений президентом Військової колегії князем Олександром Меншиковим – “О наборе из однодворцев, вместо ландмилиции, гусар и сформировании из них полков” [20, с. 2]. За цим наказом однодворчеське населення центральних районів Росії мало переселятися на південь – до Бахмутської провінції [26, с. 75]. Полковниками, ротмістрами та унтер-офіцерами до них призначалися ті серби, котрі раніше служили у гусарських хоругвах та були тямущими у військовій справі. Організаційного оформлення полку, однак, не відбулося – він проіснував лише на папері, незважаючи на те, що однодворці почали переселятись у басейн Лугані та Бахмуту.

Увагу Петра I, у той час, відволік інший, більш життєздатний та ефективний проект, покликаний до життя наступними обставинами.

На середину правління Карла VI Габсбурга (1711–1740 рр.) припало й загострення релігійної проблеми. Пожаревацька мирна угода (1719 р.), за рахунок територіальних надбань на Балканах, призвела до зростання кількості православних підданців імперії. Римська курія відразу ж звернула увагу австрійського та угорського католицького духовенства на необхідність привести його хоч би під формальний патронат Ватикану. Простіше кажучи, мова йшла про запровадження унії, та утворення таких церковних структур, у яких би при збереженні “східного” обряду, вищою інстанцією вважався папа. Склалася ситуація, подібна до тієї, яка мала місце на Україні після укладення Брестської унії (1596 р.). Український народ відповів серією невщухаючих козацьких воєн. Посилилася напруга і у граничарському середовищі. За таких обставин частина граничарського офіцераства знову звернула погляд у бік єдиної, на той час, православної слов'янської держави – Російської імперії. Імідж її серед сербських граничар, на той час, був надзвичайно позитивним.

Військові успіхи Петра I мали широкий резонанс, та приваблювали кадри військовослужбовців, що бажали швидко просунутися по службі. Та й, різноманітні привілеї та високі чини, які надавалися Петром I іноземним військовим, були дуже суттєвим стимулом.

Весь цей комплекс чинників призвів до того, що до Російської імперії чергового разу було спрямовано сербський переселенський рух, причому рух цей відбувався з території Військової Границі Австрійської імперії. Серед головних ініціаторів переселення знаходився вже знаний нам І.Албанез. Очевидно, після 1721 р., або й раніше, він виїхав з Росії та заступив до австрійської служби, оскільки у 1723 р. він з'являється на обрії у іпостасі майора австрійського війська. Відомо також, що він в цей час був протеже відомого в історії Росії дипломата графа Сави Владиславича (Рагузького), який особисто опікувався долею Албанеза та фінансово сприяв виїзду його до Російської імперії [2, арк. 83].

25 жовтня 1723 р. Колегією іноземних справ було отримано пропозицію І.Албанеза, щодо набору на російську службу гусарських полків з сербських граничар. У цьому донесенні ми маємо ретельно обміркований план щодо вербування, формування, та оселення на українських кордонах сербських граничар “с фамилиями, сиречь з женами и детьми”. Згідно з четвертим параграфом донесення, формування полків планувалося вести в Києві під наглядом київського губернатора, спеціально призначеними офіцерами. І лише тоді “когда полк соберетца, в тоє

время да будет ему определена служба, где Ея Величество повелит”. [19, с. 66].

Албанез пропонував не вдовольнятися очікуванням переселенців на місцях, а “дать мне ж три пасуса по обикновению оставя имя на бело, которые имею служить для отпуску моих посыльщиков в Польшу, в Сербскую и Самоградские землю или куды путь надлежать будет” (параграф 9) [19, с. 66]. Вже 31 жовтня 1723 р., як наслідок цієї пропозиції, з'явився універсал Петра I з закликком до сербів вступати до гусарських полків на Україні, яким гарантувалося отримання ними різноманітних пільг та привілеїв “по их рангам и службам, как они оное получали от Его Величества цесаря римского в прошедшие войны без всякой разности” [3, арк. 1] (див. **Додаток № 1**). Завідувати комісією доручалося Албанезу. Отримавши паспорти та 1200 крб. підйомних, майор Албанез з офіцерами виїхав за кордон вербувати гусарів.

Оселення австрійських військовослужбовців, з самого початку, планувалося на Україні, на чому наполягав і сам І.Албанез. У якості ймовірного місця розташування майбутнього полку вказується територія Прилуцького та Київського козацьких полків [19, с. 67]. Обов'язок підтримувати зв'язок із Албанезом та корегувати діяльність його комісії покладався на київського генерал-губернатора, князя Івана Трубецького. Перебування Албанеза у граничарських землях відноситься до зими-весни 1724 р. Саме в цей час відбувалося знайомство граничар з текстом універсалу.

Відкритої агітації, як нам бачиться, не було – переманювання військових дійсної служби не могло бути схвалено австрійським начальством. Але ж не було нестатку й у “скорочених” та апшитованих австрійським урядом військовослужбовцях. Комісія йшла успішно. У своєму листі до київського генерал-губернатора Трубецького від 5 травня 1724 р., з Банату, Албанез писав, що роздав подорожні листи (паспорти), десяти штаб- та обер-офіцерам, в тому числі одному полковнику [9, арк. 3 зв.] (див. **Додаток № 2**). Привертає увагу факт існування добре налагодженого кур'єрського зв'язку: повідомлення Банату до Києва йшли тиждень. Очевидно, комісія ця, у очах російського керівництва, була справою надзвичайно важливою.

Перші переселенці прибули до Києва 11 червня 1724 р. Серед них був сам Албанез, а з ним 2 капітана, 2 вахмістра та 14 рядових. Про це Трубецький доповідав президенту Колегії іноземних справ Петру Толстому [9, арк. 7]. Відання справами, пов'язаними з переселенням граничар до Російської імперії, входило у компетенцію саме цієї установи. Ще за кілька тижнів до їх прибуття (23 травня) імператором особисто було регламентовано порядок отримання граничарами військових російських чинів, та відповідної платні за службу.

Що ж до оселення родин військовослужбовців, то наказувалось “дабы их селение было ближе к великороссийским городам” [9, арк. 4-4 зв.]. Для цього непогано підходила територія Слобідських козацьких полків. Вже у червні-липні 1724 р. було розіслано посильних у їх сотні для вибору місць під оселення граничар [9, арк. 8].

Тим часом еміграція тривала. Аби не нервувати, надмірно, австрійський уряд, граничари та їх родини рухались невеликими групами, щонайбільше 20-30 осіб. Такі переселенські команди прибували до Києва мало не щодня: 13 жовтня 1724 р. прибула група з 7 рядових гусарів – колишніх мешканців м.Сегедін. На чолі групи, зазвичай, стояв один з військовців, як правило той, хто мав найбільший авторитет у своїх товаришів. У даному випадку – Тодор Сегдів (Сегединець) [8, арк. 79].

Менш ніж за пів-року (червень-жовтень) 1724 р. у Києві було зконцентровано чималу кількість граничарської людності. Станом на 1 листопада 1724 р. – 135 військовослужбовців. А саме: 10 обер-офіцерів – 3 капітани, 3 поручики та 3 прапорщики; 6 унтер-офіцерів – 3 вахмістри, 2 капрала та 1 ротний писар; 119 рядових [8, арк. 81]. Враховуючи, що за деякими (хоча й не всіма) з них, стояли жінки та діти, яких, проте, окремо ніхто не фіксував, реальна кількість осіб

спільної статі, котрі виїхали з меж Австрійської імперії, мала бути близькою 0,5 тисячі.

Про подальшу динаміку та характер еміграції граничар красномовно свідчать рапорти генерал-губернатора Трубецького до Колегії іноземних справ, які мали надсилатися щонайменше раз на місяць. Згідно рапорту від 27 грудня 1724 р., особовий склад команди Албанеза зріс за рахунок збільшення кількості рядових гусар до 177 службовців [19, с. 71].

Утворений 1724 р. Сербський гусарський полк був поліетнічним формуванням, в якому серби не становили абсолютної більшості. Багато також було волохів, греків, болгар, македонців, угорців та арнаутів. У цьому відношенні полк немовби віддзеркалював багатонаціональну специфіку Банату, Срему, Славонії та інших регіонів, звідки переселялися граничари (див. **Додатки №№ 3-6**).

Протягом 1725 р. гусарський полк входив до складу Київського гарнізону, але служби не ніс, оскільки перебував у процесі організаційного оформлення. Полковим командиром, як і раніше, був майор Албанез. Як можна побачити з офіційних документів, протягом року нові групи переселенців прибували до Києва майже щотижня, та значно поповнили особовий склад полку [10, арк. 6, 10].

У грудні 1725 р. у складі полку було 4 роти. Організаційна структура роти гусар була наступною. На чолі роти стояв капітан. При ньому ж мали знаходитись поручник та прапорщик, вахмістр та ротний квартирмістр, а також 5 капралів. Тобто, з загальної кількості 100 службовців, 10 припадало на обер- та унтер-офіцерів.

Перша та друга роти були комплектні – 102 та 100 військовослужбовців. Командиром 1-ої роти був капітан Іван (Живан) Стоянов. Серед обер-офіцерів цих двох рот згадується поручик Стефан Віткович, прапорщики Боже Райнов та Неделко Стоянов [11, арк. 1 зв.]. 3 рота; яка, до речі, залишалася некомплектною рядовими – 72 гусари. Її командиром був капітан Георгій Марков [11, арк. 4]. 4 рота перебувала у самому початку оформлення – капітан, поручник, вахмістр та 8 рядових [11, арк. 4-4 зв.]. Всього у полку – 295 військовослужбовців.

Подальша комплектація відбувалася у бік оформлення вже існуючих, та започаткування нових рот. За неповний місяць кількість рядових зросла на 20 чоловік [11, арк. 5, 9, 12 зв.]. У березні 1726 р. у Сербському полку вже було 12 обер-офіцерів; 22 – унтер-, та 307 рядових [12, арк. 15-15 зв.].

За два роки існування та діяльності комісії, дорученої майору Албанезу (1724–1725 рр.), “критична маса” граничар, сягнула тієї межі, за якою розпочиналося хоча й невелике, але цілком боездатне з'єднання. Очевидно, виходячи саме з цих міркувань, Сенатським наказом від 24 січня 1726 р. гусарський полк було передано з компетенції Колегії іноземних справ до відання Військової колегії [20, с. 563].

Паралельно, відзначимо, що починаючи з кінця 1726 р. еміграція колишніх австрійських військових, уповільнюється. Причиною цього став, підписаний 6 серпня 1726 р., російським міністром у Відні, Ланчинським, договір між імперіями Романових та Габсбургів. За одним з пунктів договору, держави зобов'язувались не надавати притулку та допомоги бунтуючим підданцям одне одного, а довідавшись про будь-які ворожі плани таких осіб, доносить про них та сприяти їх знищенню [28, с. 29-30]. Переселенці-граничари, не те щоб, були стовідсотковими зрадниками та бунтівниками [спротив їх носив, скоріш пасивний характер), але, аби не виглядати невдячними у очах нових друзів, дипломатичне та військове відомство Російської імперії тимчасово припинили проросійську агітацію серед сербів, та скоротили обсяги видачі виїзних документів, через амбасадора у Відні та емісарів у граничарських полках Військової Границі. Таким чином, інтереси православного населення Австрійської імперії було, тимчасово, принесено у жертву високій політиці.

Російське військове командування, мабуть, усвідомлювало, що за таких умов доукомплектувати полк, за рахунок граничар, буде неможливо. Почалися роздуми та міркування. Військова колегія пропонувала розписати гусар по Слобідських козацьких полках, але офіцери-серби вблагали, аби, навпаки, гусарський полк доповнили слобожанами. Аби не образити переселенців “по их иностранству”, так і зробили – прислали до Сербського гусарського полку 200 слобідських козаків. Не всі вони були українцями. Після Прутської акції (1711 р.) на території Слобідської України оселилося чимало сербів, котрі заступили на російську службу. Довідавшись про набір сербської військової команди, який вівся у Києві, вони також побажали, вписатись до неї [19, с. 72].

Некомплектність полку (насамперед рядового складу) вносила певний дискомфорт у життя його військовослужбовців. В першу чергу це позначилось на виплаті грошового жалування. Згідно грамоти Катерини I від 2 лютого 1726 р., надісланої до Київської губернської канцелярії, кошти на утримання гусар Сербського полку мали бути виділені з доходів Малоросійської колегії [9, арк. 11-11 зв.]. Кожен з прибулих, у незалежності від рангу, отримував 5 російських карбованців підйомних грошей [22, с. 251]. Оскільки ж полк не ніс польової служби, а лише формувався, до того ж офіцерів був надлишок, то жалування всім чином було знижено на ранг. Тобто, майор отримував майорське звання, але гроші йому сплачувались за капітанським чином; капітанам – за поручицьким, і так далі.

Рядові гусари залишились єдиною категорією військовослужбовців, платню якій знижено не було. Хоча така знижка і планувалася. За штатами гусарського полку на початок 1726 р. “жолнери” (як величають рядових гусар офіційні документи того часу) мали отримувати 1 карбованець на місяць, а відтак, й капрала та ротні писарі, яким жалування давалось на ранг нижче. На рік це мало скласти 12 карбованців (24 флорини). Проти 36 флоринів, які отримували рядові граничари від Габсбургів [12, арк. 13]. Однак російське військове командування швидко схаменулось, правильно розсудивши, що такий непопулярний захід, стане на перешкоді вступу на російську службу військовослужбовців саме нижчої ланки, яких не вистачало, і вже влітку 1726 р. згаданим категоріям залишили жалування на рівні австрійського – 1,5 карбованця на місяць (3 флорина) [22, с. 252].

Раціони та порціони, котрі у Австрії отримувались натурою, у Росії сплачувались грошми. При цьому австрійські норми, знову ж таки, виявились вищими за російські (останні регламентувались “Генеральною табелю” для військовосухопутних сил, 1720 р.). Наприклад: сіна для коней у Австрії – 4 воза на місяць, у Росії – 2; теж саме і дров [22, с. 258]. Для кращого орієнтування у питаннях фінансового забезпечення військових гусарського полку, наведемо ціни на деякі з складових раціонів, які були зафіксовано у другій половині 1720-х рр. в українському м. Переяславі: овес – 20 копійок за чверть; сіно – 20 копійок за віз; дрова – 10 копійок за віз. Мундири, амуніцію, зброю та коней гусари мали купувати самі [22, с. 261].

Твердження про те, що у Російській імперії створювались виключно сприятливі, мало не курортні, умови для оселених на Україні сербів, як бачимо, не відповідають дійсності.

Залишалось невирішеним питання про оселення родин, так званих “фамілій” військових. Й за рішенням уряду, і за сподіваннями переселенців, то мала бути Україна. Але де, в якому місці? Російські офіцери-геодезисти нищпорили землями слобідських та українських полків, але остаточного варіанту обрано ще не було: так, 23 травня 1727 р. з Державної військової колегії було надіслано наказ до начальства Білгородської губернії, яким вимагалось підшукати землі для Сербського гусарського полку. Літо пройшло у пошуках, але 22 грудня того ж року місцева влада доносила президенту колегії, князю Михайлу Голіцину про відсутність необхідного фонду земель [1, арк. 442]. Напрвесні 1728 р. пошуки розпочались знову – 15 квітня 1728 р. командир

Української армії Іоган Бернгард фон Вейсбах ознайомив старшину Полтавського полку з тотожним, за змістом, розпорядженням вищого військового відомства імперії – підготувати землі за Ворсклюю та Орілью для розташування граничар. Аби відкараскатися від можливих квартирантів, керівництво козацького полку негайно рапортувало про неможливість селити сербів на тих землях – оскільки через це місцевим мешканцям будуть чинитись утиски [1, арк. 338-338 зв.]. Зрозумівши, що начальство козацьких полків просто намагається позбавитись зайвого “головного болю”, у вигляді небажаних гостей, Вейсбах сам стає до справи, і вже 4 червня 1728 р. начебто визначається з остаточним місцем оселення: 1-е, у Полтавському полку, місцевість Висока Діброва на гирлі р. Берестовенка, при впадінні її у Берестову; 2-е, в Ізюмському полку, при впадінні рр. Камишенки та Сиренки у Сіверський Донець [1, арк. 443-443 зв.]. Переведення всього складу полку у ці місця, проте, не відбулося – вони були необжиті, і селити там людей на зимівлю було б безглуздя. Натомість, з Києва гусарську команду виводять та розміщують на вінтер-квартири у сотеному містечку Прилуцького козацького полку – Варві. Невідомо з яких саме міркувань російського командування, але там він пробув весь 1729 р. [14, арк. 3 зв.; 15, арк. 1 зв., 13]. Очевидно, запропоновані Вейсбахом місця не відповідали котримсь з вимог, тому, що протягом всього 1729 р. пошуки тривали.

Остаточне рішення прийняв президент Військової колегії М.Голіцин. За його визначенням, полк для найкращого виконання службових функцій – охорони кордону, мав бути оселений неподалік від турецьких володінь, на південь від Української лінії, у Бахмутській провінції, при містечку Тор, де була й невеличка фортеця [22, с. 253]. Від того часу, на довгі роки, Тор мав стати місцем перебування (постійного) гусарських родин та власне польового Сербського гусарського полку (у мирний час).

Тим часом, у структурі полку відбулися не стільки кількісні, скільки якісні зміни. Простежити їх дають нам можливість списки чинів на отримання жалування за вересень-грудень 1728 р., складені на початку 1729 р. Станом на 1 січня того ж року, загальна кількість військовослужбовців складала 316 осіб, що було навіть нижче показників 1726 р. – 341 гусар. При цьому рядових було 279 чоловік. Решту складали обер- та унтер-офіцери. З ними все було гаразд – існуючі 4 роти були цілковито укомплектовано керівними кадрами. З рядовими ж, навпаки – замість необхідних 90, на кожну роту припадало: 59 (1-а рота), 64 (2-а), 72 (3-а) та 84 (4-а). Зрозуміло, що скорочення торкнулось саме рядового складу [13, арк. 2 зв.-7]. Очевидно, невдоволення малим, у порівнянні з цісарським, забезпеченням активізувало рееміграцію деякої частини гусар. Це підтверджується і шляхом співставлення прізвищ особового складу – чимало сербів-рядових вибуло, а на їх місця заступили зовсім інші [13, арк. 3 зв., 5-5 зв., 6-6 зв.].

Тривало й переселення граничар з Австрії. У червні 1729 р. у Києві з'явилися “цесарской нации Степан Павлов, ... с товарищи” [15, арк. 12 зв.]. Хоча, граничар приїздило вже не настільки багато, як у 1724 – 1725 рр. Більшість згадуваних переселенців без вагань приймалися на російську службу та залічувались рядовими у 5-у та 6-у роти полку, чие організаційне оформлення тривало протягом всього 1729 р. Складніше доводилось офіцерам. Наприклад, коли з травня того ж року у Варву до Івана Албанеза прибув граничарський капітан Ілія Міркович (Маркович) з двома гусарами – Волчею Стоєвим та Стояном Савичем, то рядових вписали відразу [15, арк. 1]. Капітану ж було запропоновано заступити в вакансію без жалування, видача якого передбачалась можливою не раніше за повну комплектацію 6-ої роти, якщо ж він не погоджувався на подібні умови, то й їхав би собі куди йому заманеться [15, арк. 12]. Чекати йому довелось би довго – весь склад цієї роти у червні 1729 р. налічував 12 чоловік [17, арк. 7]. Всього ж, в цей час, військовослужбовців у Сербському полку налічувалося 347 [16, арк. 7 зв.].

Російське командування воліло якнайшвидше завершити організацію гусарського полку.

Очевидно, саме з цією метою у Варву було відряджено російських офіцерів у якості комісарів-спостерігачів. До травня 1729 р. на цій посаді перебував капітан Єнцин (Янсен?) [15, арк. 1 зв.]. З червня 1729 по 1730 рр. – капітан Петро Володимирів [14, арк. 4].

Прискорення комплектації полку мало і безперечно приємний бік для всього його складу – починаючи з 1728 р. жалування почали видавати відповідно чину (зняли пониження на ранг) [23, с. 253]. Був і інший, менш приємний, оберг медалі: за планами Урядуючого Сенату полк готувався до включення у так званий Низовий корпус.

За Петербурзьким трактатом, укладеним 12 вересня 1723 р. російськими міністрами та уповноваженим послом перського шаха Тахмасіба – Ісмаїл-Бекком, шах Ірана, за надання йому військової допомоги у боротьбі проти Туреччини, поступався на користь Росії провінціями на західному та південному узбережжі Каспійського моря (Гілян, Мазандеран та Астрабад, з містами Дербент та Баку) [20, с. 110-112]. У 1729 р. до них приєдналась і Ширванська область. Російські війська, що знаходились в цих провінціях, склали Низовий (Перський) корпус, склад якого регулярно оновлювався. У 1724 р. у корпусі нараховувалось 3500 чоловік.

Сенатським наказом від 14 серпня 1730 р. гусарський полк, доповнений 200-ми слобідськими козаками, у кількості 459 службовців, передавався під начало генерала Левашова, командира корпусу [19, с. 76-77]. На початку вересня 1730 р. полк виступив у похід. Вже на шляху до першого збірного пункту російських військ з полку втекло 179 чоловік. Зиму 1730-1731 р.р полк провів на вінтер-квартирах у Царицині, продовживши рух 6 травня 1731 р. [19, с. 89].

Відомості про перебування полку у перських провінціях є вкрай неповними через брак документальної бази. Зазначимо, що умови для служби у корпусі були страшенно несприятливі – субтропічний клімат спричинявся появі різноманітних епідемій; харчування, часто, складалося з одного хліба; жалування військовим корпусу затримували, бувало, й на 11 місяців; медичного обслуговування, вважай, що не було – на весь корпус не припадало й 10 лікарів, при майже повній відсутності медикаментів [28, с. 15]. Вищеперелічені негаразди скорочували особовий склад не гірше за сутички з загонами місцевих, протурецьки настроєних, феодалів, в яких, однак, нестатку не відчувалось. За півтора роки (1731–1732 рр.), полк втратив третину військових. Близько сотні сербських гусар лягло кістьми на берегах Каспію. Не повернувся з цього походу і його командир – І.Албанез. Його місце заступив І.Стоянов, отримавши, на той час, чин майора.

Перебуванням у Персії всі вже були ситі по горло. Майор Стоянов прийняв рішення просити російське командування про повернення полку на Україну. Політична ситуація на південноукраїнському кордоні сприяла реалізації цього плану – восени 1731 р. намітилась конфронтація з Туреччиною. Ще 25 серпня генерал-аншеф граф фон Вейсбах, командир Української армії, надіслав до Москви, з Полтави, донесення про те, що кримський хан на чолі татарських та ногайських орд готується до виступу у похід. Вейсбах наказав регулярним військам негайно виступити до кордону, та писав гетьману Данилу Апостолу, аби той негайно мобілізував козаків [28, с. 280]. Відомості про таку напруженість у відносинах Росії та Туреччини стали знаними І.Стоянову і він, користуючись моментом, зв'язується із Вейсбахом. У своєму листі він представляв, що оскільки у балканських країнах пройшла чутка про залічення Сербського полку до Низового корпусу, то це відсахнуло потенційних військовослужбовців від виїзду до Російської імперії. В той же час, як відомо, людина, яка бажає зробити кар'єру у армії, завжди пробирається до кордонів тієї країни, у якій очікується війна. Тож, якби Сербський полк влітку 1732 р. перебував на Україні, то мешканці Сербії та інших країн, а також і ті, хто “были с ним в цесарской службе”, тобто, все ті ж граничари, вступали б до його лав, і за півроку набралось би їх кількості чоловік [21, с. 196-197]. Вейсбах рапортував до Військової колегії про таку пропозицію Стоянова. Вищим генералітетом цей план було сприйнято схвально, та, в свою чергу, зроблено

“представление” Сенату та імператриці.

Маховик державної машини набрав обертів. 27 травня 1732 р. на докладі Військової колегії було підписано наказ про відозву гусар з Низового корпусу [19, с. 90]. Основний склад полку було відправлено на Україну у серпні 1732 р. Наказом командира корпусу Михайла Левашова, всі місцеві органи влади зобов'язувались всіляко сприяти просуванню гусар, забезпечувати їх, без зволікання, харчами, фуражем та підводами [19, с. 89].

Вже восени 1732 р. його повернення очікували на Україні. Колегія іноземних справ 17 жовтня надіслала гетьманові Данилу Апостолу грамоту, якою пропонувалося гетьману “вишеупомянутим сербом по возвращении их из Низового корпуса жалованье и рации, и порции велеть выдать по прежним их окладом из Малороссийских доходам” [19, с. 89]. Контроль за поверненням гусарів було покладено на київського генерал-губернатора (на той час І.-Б. фон Вейсбах), подальша діяльність якого протягом кількох наступних років була спрямована на посилення обороноспроможності регіону. Оселення полку планувалося Вейсбахом в контексті будівництва Української лінії, автором проекту якої він і був [27, с. 223]. Між канцелярією київського губернатора та Військовою колегією зав'язалося жваве листування з приводу місця оселення. Остаточне рішення залишила за собою Колегія. За її планом “серби” повинні були оселятись все при тому ж містечку Тор (поблизу Бахмута). Таке рішення закріпив наказ Військової колегії від 26 січня 1733 р. [19, с. 90]. Тобто, на тих самих місцях, які було ухвалено ще наприкінці 1720-х р.р. Чисельність гусарського полку у 1733 р. була вкрай незначною: 14 офіцерів та 183 нижніх чинів [23, с. 83]. Скорочення кількісного складу полку майже вдвічі примусило уряд вжити заходів щодо відновлення його боєздатності. Зупинилися на кандидатурі козаків українських полків, яких планувалося завербувати у службу до 200 осіб. Для цього до козацьких селищ надсилався офіцер-вербівник Сербського полку [21, с. 197]. Вербівля козаків була вимушеним кроком. Це визначали й представники вищого генералітету Російської імперії. Саме через необхідність збереження, по можливості, балканського характеру полку, наказами Ганни Іоаннівни від 12 березня та 3 вересня 1733 р. передбачалось конскріптування балканських християн [21, с. 196-199]. Окремо наголошувалось на тому, що не слід буквально розуміти заклик до виїзду “сербского народу”, оскільки “в службе гусарской у Его Величества цесаря римского разных народов люди принимаются, весьма к службе гусарской храбры и искусны” [21, с. 197].

Проте реального покращання життя не відбулося. Полк практично не був оселений на відведених йому землях, незважаючи на чисельні “битье челом” його командира Стоянова [19, с. 93]. “Фамилиям” полку доводилось мешкати на правах підсусідків в українських та слобідських полках (якомога ближче до місць дислокації власне військової команди Стоянова). Це сталося, головним чином, через те, що полк протягом кількох років знаходився у діючій армії.

Службовці полку не встигли оговтатись після перебування у Персії, коли Європу охопила політична лихоманка: 1 лютого 1733 р. помер польський король Август II Фредерік. Звістка про цю подію пролунала як заклик до війни – Росія готувалась взяти найактивнішу участь у розподілі “польської спадщини”. Замість креатури польських магнатів – Станіслава Ліщинського, Росія, спільно з Австрією, воліла бачити корону на голові саксонського курфюрста Августа. Аби додати сильні аргументи до свого побажання, на спільному засіданні міністрів та генералітету, під головуванням імператриці, яке відбулося 22 лютого 1733 р., вирішено було висунути до польського кордону 20 тисяч російського війська під командуванням фельдмаршала Петра Лассі. Військо складалося з 18 піхотних та 10 кінних полків регулярної армії. У підкріплення їм додавалося 15 тисяч іррегулярного війська, головним чином козаків (донських, слобідських, українських) та калмиків, а також “гусар украинских сколько есть”, тобто, весь особовий склад Сербського гусарського полку [28, с. 345]. Подальша ескалація напруженості у польських справах



привела до безпосереднього втручання Російської імперії. 31 липня 1734 р. корпус Ласі перетнув російсько-польський кордон.

Аннали офіційної російської історії не переховують жодних повідомлень про участь службовців Сербського гусарського полку у польській кампанії 1733-1734 рр. Можливо так сталося через порівняну малочисельність цього військового формування, що додавало йому певної “другосортності”, у очах дослідників. Однак, у очах російського командування особовий склад полку, попри свої невеликі розміри, залишився на висоті. Про це ми дізнаємося з апшитів сербських гусар: рядові Михайло Константінов та Михайло Стефанович (службу у полку розпочали у 1723 та 1724 рр.), разом з іншими чинами, брали участь у облозі Данцига (Гданська) російськими військами під командуванням фельдмаршала Бурхарда-Христофора фон Мініха, яка відбувалася протягом першої половини 1734 р. (місто взяли 28 червня), й за це неодноразово були відзначені начальством [18, арк. 106, 112].

Сподівання більшості службовців на, хоч би невеличкий, перепочинок після закінчення війни з польськими конфедератами, під час якого можна було б налагодити господарства на Україні, та хоч трішки побути з родинами, виявилися марними.

На Україну полк таки перевели, але зовсім не для звичної прикордонної служби. Ще восени 1734 р. розпочалася конфронтація між Петербургом та Стамбулом з приводу втручання турок у перські справи з одного боку, та наскоків запорожців на ногайські аули, з іншого. Щоправда, того, та й наступного року, військові дії, якщо можна так їх назвати, не виходили з площини локальних сутичок. Нова війна з Туреччиною, за сподіваннями російського уряду, мала призвести до повернення втрачених, за ганебним для Росії Прутським миром, земель, а може й до придбання нових на південному заході (тобто, на балканському напрямку). Сербському гусарському полку саме під час цієї війни судилося вкрити себе славою під час штурму Очакова у 1737 р., зміцнити організаційно, збільшитися кількісно та перетворитися на справжню кузню кадрів офіцерства вищої та середньої ланки російського війська. Втім, розгляд цих сюжетів залишено нами для подальших наукових студій.

Таким чином у запропонованій увазі розвідці нами було здійснено спробу, у загальних рисах, простежити передумови та обставини створення Сербського (“старого”, “польового”) гусарського полку (1724–1776 рр.), організаційний хід його комплектації та перші його кроки у справі служби Російській імперії, як альтернатива прикордонній службі запорозького козацтва.

#### ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Інститут рукопису Національної бібліотеки України (ІР НБУ), ф. “Балканистика”, оп. 1, спр. П-1687, арк. 1-6. – *Справа про вселення Сербського гусарського полку на Україні. 1728 р. Копія in 4?*
2. Российский государственный архив древних актов (РГАДА), ф. 9 “Кабинет Петра I”, оп. 1, д. 16, лл. 1-102. – *Книга записная именных указов Петра I. 1723.*
3. РГАДА, ф. 20 “Дела военные”, оп. 1, д. 38, лл. 1-4. – *О поручении майору Ивану Албанезу приглашать в Россию сербов для формирования гусарских полков в Украине. 1723.*
4. РГАДА, ф. 86 “Сношения России с Сербией и Черногорией”, оп. 1, 1699 г., д. 1, лл. 1-4. – *Перечень с ответа императора римского Леопольда I данного российскому послу о свободе в вере сербов и других благочестивых народов, и о князе Бранковиче. III. 1699.*
5. РГАДА, ф. 86, оп. 1, 1708 г., д. 1, лл. 1-3. – *Приезд сербской земли жителя Христофора Тутриновича присланного от сербских офицеров, с письмами к государю Петру I. 20.VI.1708.*
6. РГАДА, ф. 86, оп. 1, 1714 г., д. 1, лл. 1-191. – *Приезд: 1) Черногорского архидиакона Максима с братом тамошнего митрополита Дамьяном Негушем; 2) черногорских офицеров*

полковников Гаврила и Михайла Милорадовичей, капитанов Албанеза и Славуя Дьяковича, прапорщиков Браевича, Михайлова, Семенова, шляхтичей Властелиновича, Поповича и Раича; 3) митрополита черногорского Даниила с прошением о принятии тамошнего народа под российское покровительство; о даче в их монастыри церковных сосудов, одежд, книг и 10000 р. для возобновления разоренных турками тамошних церквей и монастырей; о пожаловании 160 государевых портретов золотых для раздачи тамошним губернаторам, полковникам, князьям, воеводам и прочим чиновникам за их ревностную во время с турками войны бывшую службу, денежного награждения и деревень. IV.1715–IX.1716.

7. РГАДА, ф. 86, оп. 1, 1715 г., д. 1, лл. 1-9. – Дело о призванных в российскую службу в 1711м году сербских, черногорских и волоских офицерах и рядовых, и о поселении их в Киевской и Азовской губерниях, а имянно: в первой полковников Кичича и Танского, а в другой полковника Гиню, четырнадцати офицеров Верецагина, Балбуша с товарищи и 148 человек рядовых, снабдя их по чинам их деревнями и дворами, деньгами и хлебом.

8. Центральний державний історичний архів України (м.Київ) (ЦДАУК), ф. 59 “Київська губерньска канцелярія”, оп. 1, спр. 75, арк. 1-91. – Без назви. 5.I.1725–10.I.1725.

9. ЦДАУК, ф. 59, оп. 1, спр. 76, арк. 1-33. – Укази Військової колегії і листування з ній щодо квартирування в українських містах гусарських полків, скомплектованих із сербів. 13.V.1724–29.VI.1727.

10. ЦДАУК, ф. 59, оп. 1, спр. 96, арк. 1-13. – Справа про приїзд у м. Київ сербів для служби у російській армії і виплаті їм проїзних і порціоних грошей. 10.IV.1725–26.IV.1725.

11. ЦДАУК, ф. 59, оп. 1, спр. 98, арк. 1-37. – Справа про видачу платні, раціонів і порціонів солдатам і офіцерам гусарського полку Київського гарнізону. VIII.1725–XII.1726.

12. ЦДАУК, ф. 59, оп. 1, спр. 136, арк. 1-163. – Списки на видачу платні, раціонів і порціонів солдатам і офіцерам гусарського полку Київського гарнізону. I.1726–X.1726.

13. ЦДАУК, ф. 59, оп. 1, спр. 175, арк. 1-40. – Відомість на виплату платні солдатам і офіцерам Сербського гусарського полку за вересневу третину 1728 р. 5. I.1729–13.III.1729.

14. ЦДАУК, ф. 59, оп. 1, спр. 193, арк. 1-19. – Справа про прийняття на службу в російську армію болгар, угорців, сербів і ін. 4.VI.1729–22.XI.1729.

15. ЦДАУК, ф. 59, оп. 1, спр. 194, арк. 1-16. – Справа про прийняття на службу в російську армію серба Волча Стоєва і болгарина Стояна Савича. 5.V.1729–26.VI.1729.

16. ЦДАУК, ф. 59, оп. 1, спр. 202, арк. 1-43. – Донесення та відомості про сплату порціонів та раціонів солдатам та офіцерам гусарського полку, полків Київського гарнізону; про ціни на хліб, вівес, дрова. 30.IV.1729–15.VII.1729.

17. ЦДАУК, ф. 59, оп. 1, спр. 203, арк. 1-72. – Відомості на видачу порціонів, раціонів та грошового жалування солдатам та офіцерам Сербського гусарського полку за травневу третину 1729 р. 30.VI.1729–18.XI.1729.

18. ЦДАУК, ф. 1413 “Слов'яносербська комісія. 1753–1766 рр.”, оп. 1, спр. 9, арк. 1-285. – Підшивка справ (84 одиниці). 1756.

19. Политические и культурные отношения России с югославянскими землями в XVIII в. (Документы). – М.: Изд.-во АН СССР, 1984. – 430 с.

20. Полное собрание законов Российской империи (ПСЗРИ) – СПб.: Печатано в Типографии 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1830. – Т. VII: 1723–1727 гг.– 922 с.

21. ПСЗРИ. – СПб.: Печатано в Типографии 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1830. – Т. IX: 1733–1736 гг. – 1023 с.

22. ПСЗРИ. – СПб.: Печатано в Типографии 2 Отделения Собственной ЕИВ Канцелярии, 1830. – Т. XLIII. Книга штатов. – Ч. I. Штаты военносухпутные с 1711 по 1801 гг. – Отд. I:

1711–1762 г.г. – 392 с.

23. Байов А. Русская армия в царствование императрицы Анны Иоанновны. Война России с Турцией в 1736–1739 г.г. Первые три года войны. – СПб.: Электро-Типография Н.Я.Стойковой, 1906. – 556 с.

24. Балканы в международной жизни Европы (XV-XIX в.в.) / Арш Г.Л., Виноградов В.Н., Достян И.С., Наумов Е.П. // Балканские исследования: исторические и историко-культурные процессы на Балканах.– М.: "Наука", 1982. – Вып. 7. – С. 42-66.

25. Гусары // Военная энциклопедия в XVIII томах. / Под ред. К.И.Величко и др. – СПб.: Т.-во И.Д.Сытина, 1912. – Т. VIII. – С. 547-549.

26. Кабузан В.М. Заселение Новороссии (Екатеринославской и Херсонской губернии) в XVIII – I пол. XIX века (1719–1858 гг.). – М.: "Наука", 1976. – 307 с.

27. Скальковский А.А. Опыт статистического описания Новороссийского края.– Одесса: В Городской Типографии, 1850. – Ч. I: География, Этнография и Народосчисление Новороссийского края. – 366 с.

28. Соловьев С.М. История России с древнейших времен в 15-ти книгах. – М.: Изд.-во соц.-эк. лит.-ры, 1963. – Кн. X (Т. 19-20). – 782 с.

29. Шевченко Ф.П. Сербі і болгари в українському козакому війську XVII-XVIII ст. // Питання історії та культури слов'ян. – К., 1963. – Ч. I. – С. 67-86.

## ДОДАТКИ

### *Додаток № 1*

**1723 р., жовтня 31. – Універсал Петра I до сербських граничар Австрійської імперії, з закликом заступати у російську службу**

Объявляем чрез сие всем кому о том ведати надлежит; понеже Мы восприяли намерение в наших украинских городех содержать несколько полков конных Гусарских из сербского народа и для призыву и принятия в нашу службу вручили мы комисию Маеору Ивану Албанезу того ради мы сим обнадеживаем котория ис помянутых народов придут добровольно в нашу службу то им давано наше жалованье також де рацыи и порцыи по их рангом и службам как они оное получали от Его Величества цесаря римского в прошедшие войны без всякой разности а кто из оных прибудут в наш империум в службу нашу з женами и детми тем отведутся для житья их земли // и угодя и когда они в нашей империи на житье болшим числом поселятся то они будут от нас всемилостивейше призрены (и особливими нашими привилегиями награждены – *притисано на полях*) кто же из афицеров вышеозначенного народа соберет и приведет в службу нашу целой полк и тому от нас дастся над тем полком чин полковничей, а ежели кто из них приведет в наш империум без ружья тем дастся ружье в зачет их жалованья по обыкновению Гусарскому в чем они могут быть без всякого сумнения благо надежны

*РГАДА, ф. 20, оп. 1, д. 38, лл. 1-1 об.*

### *Додаток № 2*

**1724 р., травня 23. – Лист Петра I до кийського генерал-губернатора І.Трубецького з наказом про прийняття у російське підданство сербських військових**

Генералу нашему генералу губернатору Киевскому князю Ивану Юрьевичу Трубецкому  
Секретные дела //

Божией милостию Мы Петр Первый император и самодержец всероссийский Генералу нашему и генералу губернатору Киевскому князю Ивану Юрьевичу Трубецкому. Уведомились мы из вашего присланного известия от 13 мая что сербин маеор Иван Албанез отправленной ради призыву в службу нашу офицеров и рядовых сербян писал к вам из Серебрии от 5 мая что пришло к нему еще болши десяти человек офицеров и протчих в том числе один полковник и тем всем даны отнего подлинныя наши привилегии, другим же копии иподорожныя розданы. Итребуете вы нашего Указу когда те призванныя в службу нашу приезжать будут. А о своих рангах цесарских и протчих данных им патентов не обявят таким жалованье (наш...) производтли, також и о (...) которые з женами (...) приезжать. И мы повелеваем // вам когда те принятыи отнего маеора Албанеза внашу службу с привилегиями и сподорожными будут приезжать и тем пока будут их люди и хотя кто исполковников или подполковников зберет своих людей пополовине полка, то тогда им давать полное жалованье; А между тем давать офицерам выехавшим полковником маеорское, маеорам порутческое жалованье, протчим чин по чину потому примеру. А о поселении котория выедут с фамилиями и тех селить попрержнему нашему указу, толко того смотреть дабы их селение было ближе к великороссийским городам. А что будет у тебя в том чинитца отом имеете нам доносить.

Дан в Москве Мая 23 дня 1724 Ивану Юрьеву

Петр (...)

*ЦДІАУК, ф. 59, оп.1, спр.76, арк. 3, 4-4 зв.*

*Додаток № 3*

**1729 р., травня 5. – Донесення майора гусарського полку І. Албанеза в Київську губернську канцелярію з проханням про прийняття у службу гусар В.Стоєва та С.Савича**

В Киевскую губернскую канцелярию

Доношение.

Прибыли в Киев из Сербской земли сербы капитан Илия Маркович да при нем два человека один сербин адругой болгарин аимянно сербин Волча Стоев болгарин Стоян Савич желающия в службу Ея Императорского Величества в наш гусарской полк которые ис Киева подорожные писанною в Киеве 29 числа апреля сего 1729 году за подписанием руки его превосходительства господина генерала маеора и киевской губернии вице-губернатора Штока явились у меня в Варве сего текущего 3 числа мая обкоторых жолнерах истинствуя что они люди молодые и к службе Ея Императорского Величества быть годные которых бы по указу Ея Императорского Величества в вышеозначенную службу повелено было принять а об вышеозначенном капитане я неведом был ли он капитаном или нет, нотокомо объявил мне не знаю какую подорожную которую я присем доношении отбрав от него посылаю а особливо что поприсланному по Ея Императорского Величества Указу из Верховного Тайного Совета к его светлости гдну и гдну генералу фельтмаршалу и кавалеру князю Михайлу Михайловичу Голицыну в котором повелено содержать гусарской полк комплектом в числе шестисот чинов а понеже у нас нет и остаютца // в гусарском полку полное число обер афицеров и котором хотя и достоверное имеют свидетельство обретающихся при нашем полку афицеров которые с ним живали и признавать ево за (капита...) но то и моя принять без указу не могу (...) капитаний чин но долженствую писат (...) в высоки генералитет и оттуда (уне...) Указом что повелено будет а по (получен...) Указа о том Киевогубернская канцелярия будет от меня известна а повышепоказанным именам тем двум человеком сербину и болгарину которые объявляют что стем же капитаном в гусарских полках служивали, повелено было Указом Ея Императорского Величества обретающемуся

приполку нашем закомисара капитану господину Енцыну приездные денги также и впред, за порцы и рацы, когда оне заслужат выдавать как и протчей их братьи служителям гусарского полку иотом овсем Указом Ея Императорского Величества что повелено будет

О сем доносит гусарского полку маиор Иван Албанез

Маия 5 числа 1729 год

Варва

*ЦДІАУК, ф. 59, оп.1, спр. 194, арк. 1-1 зв.*

*Додаток № 4*

**1729 р., червня 10. – Копія ордера кийвського генерал-губернатора Шверіна майору гусарського полку І. Албанезу про зарахування граничар, що прибули, до 6-ої роти Сербського гусарського полку**

Копия.

Высокородны господин маэор

Сего июня 9 дня получил я отего высокопревосходительства господина генерала фон Вейзбаха Указ вкотором выражено минувшагоде маия 12 дня получил его высокопревосходительство от вас два доношения; первое якобы прибыл к вам из сербской земли капитан сербин Илья Маркович здвемя человеки жолнеры которой намерен быть в службе Ея Императорского Величества вооном гусарском полку при котором сообщена поданная вам о прибывших вновь изза границы иноземцах разных нацей Степана Павлова стоварыщи которые имена втой челобитной показаны и просили убопределении их в службу Ея Императорского Величества в помянутой гусарской полк в жолнеры против которых доношений того де маия 23 дня писано от его высокопревосходительства с требованием резолюцы к его светлости господину генералу фельтмаршалу и кавалеру князю Михаилу Михайловичу Голицыну челобитная послана и сего ж июня 3 дня (...) получен указ в котором выражено ежели выехавшей капитан Маркович пожелает быть за комплектом и без жалованья впредь до убылова капитанского места то и велеть принять понеже посправке с присланным от генерала маеора и киевского вице губернатора Штока репортом во оном гусарском полку обер афицеров нине состоит посодержанию Ея Императорского Величества Указу которым велено полк гусарской содержать в шестисотном числе полной комплект он ежели не желает быть закомплектом и безжалованья тоб ехал куда хочет априбывших сним капитаном Марковичем двух человек жолнеров так и по присланой вышеозначенной челобитной аимянно // цесарской нации болгарина Степана Павлова да тоей ж нации словитина Матиаша Жишпаха Иосифа Григорьева мултянина Мину Михайлова нации ливонской Федора Иванова болгарина Степана Иванова Белгородца приказать принять и дать вам указ чтоб вы вышеписанных так и впредь которые будут выезжать и порепортам вашим велено будет принимать хотя протчие роты и не вполном комплекте писать в шестую роту которая имеет быть учреждена вышеписанному Указу, чего ради и состоящихся наваканцы для приему и учреждения той шестой роты капитана порутчика и вахмистра счислять а без указа и в ундер афицеры вы гдн маеор не производили и ваше благородие изволите быть известны и исполнять как вышеупомянутой Указ повелевает неотменно; и реченной капитан Маркович пожелает ли быть до ваканций закомплектом безжалованья или нет о том нас репортовать а выезжих в службу ипоопределении учинить им присягу и прислать к нам вышеписанном о капитане Марковиче репорте неукосня; а с тем июня 10 дня 1729 года

Уподлиного подписано тако

Шверин

*ЦДІАУК, ф. 59, оп. 1, спр. 194, арк. 12-12 зв.*

**Додаток № 5**

**1729 р., червня 29. – Донесення майора гусарського полку І. Албанеза в Київську губернську канцелярію про бажання болгар, молдаван та угорців, які прибули з Австрії та Туреччини, заступити до російської служби**

В Киевскую губернскую канцелярию

Доношение.

Сего июня 14 числа 1729 году явились у меня в полку гусарском пришедшие вновь из заграницы иноземцы разных наций аименно турецкой области болгаре Александр Самсонов Павел Алексеев Яков Романов да цесарской нации венгерской породы Георгий Александров Федор Петров Андрей Афанасьев мултянин которие желают быть в службе Ея Императорского Величества в гусарском полку в жолнеры и осколко оные люди молодые и в службе Ея Императорского Величества в гусары быть годные и прежде сего при полках служивали; того ради дабы Указом Ея Императорского Величества повелено было означенных вновь пришедших иноземцев в службу Ея Императорского Величества в гусарской полк жолнерами принять и записать по Указу в шестую роту и по принятии оных приездные по Указу денги обретающемуся при полку нашем за комисара гдну капитану Петру Володимерову повеленоб было выдать и Указа Ея Императорского Величества ис Киевской губернской канцелярии об оных что повелено будет

О сем доносит гусарского полку маеор Иван Албанез

Июня 29 дня 1729 году

Варва

*ЦДІАУК, ф. 59, оп. 1, спр. 194, арк. 13.*

**Додаток № 6**

**1729 р., вересня 1. – Донесення майора гусарського полку І. Албанеза в Київську губернську канцелярію про про угорців, молдаван та болгар, що присягли на вірність російському престолу**

В Киевскую губернскую канцелярию

Доношение.

По Указу его высокопревосходительства господина генерал лейтенанта барон фон Шверина, первому пущенному из Кременчуга прошедшаго августа 28 дня а я получил 31 числа сего 1729 году вкотором повелено вновь желающих в службу Ея Императорского Величества чужоземцов в гусарский полк почелобытной их определить в жолнери иввечну Ея Императорского Величества службы привести к присаги а привевши бы их к присаги оную прислать кего высокопревосходительству аименно болгарина Осипа Мартынова болгарина ж Павла Васильева болгарина ж Иакова Романова венгерина Георгия Александрова венгерина ж Феодора Петрова да венгерской же породы Ивана Григориева мунтянина Андрея Афа // насиева да в повторителном же Указе писанному из Переясловла 28 прошедшего августа више показаного году а я получил тоя ж августа вишеписанаго 31 числа, в котором велено таки по челобытной и по свидетелству желающего в службу Ея Императорского Величества болгарина Александра Самсонова в гусарский полк в жолнеры ж написать иоверности в службы Ея Императорского Величества привести к присаги а привев к присаги тако ж прислать к его высокопревосходительству оного Самсонова присягу и повише означенным указом о вишеписанных восемь человека в гусарский полк приняты и в шестую роту написаны и оверной Ея Императорского Величества впредь в службы к присаги приведены сего сентября 1

числа которим бы Указом Ея Императорского Величества ис Киево Губернской Канцелярии повелено было обретавшемуся при полку на- // шем за комисара капитану господину Петру Володимерову из Гусарской Сумы приездне денги по пети рублов против их братии выдать а о присланих от его высокопревосходительства указов точные копии присем доношении в Киевскую губернскую канцелярию посылать и о том Указом Ея Императорского Величества что повелено будет.

Гусарского полку маеор Иван Албанез

Варва

Сентября 1 числа 1729 году

*ЦДІАУК, ф. 59, оп. 1, спр. 193, арк. 3-3 зв., 4.*

### **РЕЗЮМЕ:**

Наприкінці XVII – початку XVIII ст. російський уряд активізував діяльність на Балканах з метою створення тут ідеологічного та військового підґрунття для відвоювання у Османської імперії теренів, населених православними народами, та включення їх до складу російської держави. Діяльність російської дипломатії було поширено також і на південні регіони Австрійської імперії, заселені сербами. Внаслідок російської агітації значна кількість сербських граничар переселилася на початку XVIII ст. на Україну. Вони взяли участь у Північній війні (1700–1721 рр.) та у Прутському поході (1711 р.). Загострення релігійного питання у Австрійській імперії та тиску на православну церкву сприяли подальшій еміграції граничар. У 1724 р. у складі Київського гарнізону було створено Сербський гусарський полк. Організаційне оформлення та комплектування полку тривало впродовж 1724–1730 рр. Полк був поліетнічним формуванням, у якому було окрім сербів представлено всі балканські етноси. Першим полковим командиром став майор Іван Албанез. Стале оселення полку протягом 1724–1734 рр. не було здійснено, хоча воно й планувалося російським урядом у контексті будівництва Української укріпленої лінії. Протягом 1730–1732 рр. особовий склад полку перебував у північних провінціях Персії (Ірану), увійшовши до Низового корпусу російського війська. У 1732 р. полк було повернено з Персії та задіяно у російсько-польській війні впродовж 1733–1734 рр.